

Tot el que no és francès és patuès

Entre els historiadors francesos de més prestigi es manté el terme "patuès" per distingir l'estrany, groller i incompreensible parlar dels francesos que no parlen francès, tal com pensava l'abat Grégoire en temps de la Revolució Francesa. La reedició a Gallimard de l'estudi històric 'Une politique de la langue' ho fa palès.

L'historiador francès continua anomenant amb el terme *patois* les llengües regionals del seu país. Ho demostra la reedició d'un dels llibres que va analitzar més a fons l'acció repressora lingüística de la Revolució Francesa: *Une politique de la langue. La Révolution française et les patois: l'enquête de Grégoire*, estudi positivista i interpretatiu fet pels coneguts historiadors Michel de Certeau, Dominique Julia i Jacques Revel.

El llibre va aparèixer l'any 1975 i ara l'editorial que el va publicar, Gallimard, l'ha reimprès en butxaca a la popular i prestigiosa col·lecció "Folio Histoire". La nova edició s'enriqueix amb un postfaci inèdit, escrit ara per Dominique Julia i Jacques Revel, al qual li manca la signatura de Certeau, mort l'any 1986.

En el nou postfaci, els historiadors mantenen la mateixa actitud que tenien fa vint-i-set anys respecte a l'ús del terme *patois* –patuès–, l'actitud d'acceptació acrítica i acientífica.

Segons es dedueix del treball, no cal discutir el que l'abat Grégoire –la seva acció de política lingüística és l'objectiu del volum– pensava de les llengües no franceses, només descriure-ho.

L'abat Grégoire és la persona que més va influir en l'adopció de les mesures jacobines d'extermini dels parlars no francesos, adoptades els anys 1793 i 1794. Ho va fer amb la seva enquesta sobre el patuès, de 1790-91 i el report "Sobre la necessitat i els mitjans d'aniquilar els *patois* i d'universalitzar l'ús de la llengua francesa", presentat aquells anys a la Convenció Nacional.

I el que pensava i deia l'abat Grégoire era que tot el que no era francès, l'única parla amb categoria de llengua, era un patuès, ja fos basc, bretó, occità o català.

Ni tan sols els ha fet reflexionar, als prestigiosos historiadors –Julia és director de recerca al Centre Nacional de la Recerca Científica, i Revel, director d'estudis a l'Escola d'Alts Estudis en Ciències Socials– el creixent respecte que hi ha a França, poc o molt aparent, si es vol, per les llengües regionals; ni tampoc el fet que el diari *Le Monde*, tot i el seu jacobinisme, titulés la crítica del llibre, signada per J. Cellard, per referir-se a l'objecte d'estudi dels historiadors, de manera ben diferent: "El francès nacional i les llengües minoritàries sota la Revolució", crítica que comenten –però no pas el títol– en el postfaci.

A l'editorial, també li sembla bé el terme i en la contracoberta parla de l'acció que va fer la Revolució per incorporar al seu projecte polític i social les *masses patoisantes*, les gentades patueses.

D'aquesta forma, si bé els historiadors parlen, amb detall, de la clara "acció d'extermini lingüístic", feta explícita per l'abat Grégoire, aquesta acció mai no adquireix, en el llibre, el to negatiu i improbable de tota destrucció, perquè el que es volia eliminar era el patuès, és a dir, com el terme indicava i indica una forma d'expressió oral, sense codificació escrita, sense gramàtica, impossible d'esdevenir llengua culta, una parla imperfecta, confusa, retrògrada, inferior, pagesa, allunyada de la raó i de les idees i, per tant, reaccionària, perquè tot això és el que engloba el terme.

El lector del llibre de Gallimard mai no tindrà problemes de consciència per l'acció dels seus avantpassats, ja que va ser una acció positiva, progressista i fins i tot històricament necessària. I si és un francès monolingüe, descendent de família basca, bretona, occitana o catalana, agrairà que l'abat Grégoire netegés la seva boca del patuès dels rebesavis.

La Revolució Francesa, després d'uns anys de vacil·lació, decideix que cal eliminar les llengües no franceses de l'estat. Per portar a terme la seva acció, les titlla de patuès. L'abat Grégoire va presentar un pla d'acció contra el patuès. Tres prestigiosos historiadors actuals de l'acció de l'abat Grégoire mantenen ben vigent i inqüestionable el terme.

En no voler distanciar-se del terme —mai no li posen cometes— els historiadors no es distancien gens ni mica de l'acció de l'abat Grégoire i de la Revolució Francesa. A causa d'aquesta mentalitat, d'aquesta ideologia, els historiadors s'obliden de considerar, d'analitzar un aspecte clau, determinant, de la jugada destructora, el fet d'anomenar amb el terme "patuès" el que no era francès.

Els tres historiadors s'obliden, per tant, de fer l'estudi sociolingüístic del terme i el paper que indubtablement va tenir, per si sol, en l'acció política destructora, gràcies al seu poder intrínsec repulsiu, a nivell denotatiu i fins i tot sonor i també a la capacitat d'aplegar una llarga sèrie de trets negatius.

La història de l'èxit de l'acció de l'abat Grégoire és, entre les altres coses de les quals els tres historiadors s'ocupen, de forma brillant, la història del bateig acomplexant i intimidador dels parlars no francesos amb el nom de "patuès". Va ser una decisió ideològica, tendenciosa, estratègica, producte del domini que tenia el París francès sobre les regions i de l'extensió de les idees —expressades en francès— de la Il·lustra-

L'editorial Gallimard parla del combat històric contra el patuès, en comptes de parlar de les llengües minoritàries

ció. Cal estendre l'èxit de l'abat Grégoire al fet que els seus historiadors considerin l'ús del terme "patuès" de la mateixa forma científica i neutra que el considerava ell.

Potser es tracta, senzillament, de continuar creient en la científica i asèptica definició de "patuès" que fa l'*Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers* publicada sota la direcció de Denis Diderot entre el 1751 i el 1765, pocs anys abans de la Revolució: "Llenguatge corromput que es parla a gairebé totes les províncies", mentre que "només es parla la llengua a la capital".

No ha servit per a res que els diccionaris francesos diguin ara que el terme és pejoratiu. Ni que els afectats per l'insult proclamïn que és un escarni anomenar patueses les llengües perifèriques franceses. Ho va ser des del primer moment, de pejoratiu. Des de la primera

referència escrita trobada, datada l'any 1285: "Llengua incompreensible, grollera."

L'etimologia ha dit que el mot podria provenir de *patoier*, "moure les mans, gesticular", amb la desviació, malintencionada, d'anomenar pota la mà, desviació que aplica les regles de l'escarni i que lliga amb el sentit que els revolucionaris francesos atribuïen a les masses *patoisantes*, el de primitius, animals i, per tant, contrarevolucionaris.

L'altre gran tret distintiu del terme és el de "llenguatge incompreensible". Per això, Goncourt podia parlar l'any 1857 del "llenguatge patuès dels economistes".

Però hi ha llenguatges incompreensibles? La manca de comprensió serà sempre de qui el desconeix. I, en aquest cas, de qui se sent superior, culturalment, políticament, geogràficament, als "llenguatges incompreensibles", com va

L'estat francès va utilitzar el terme "patuès" per denigrar les llengües minoritàries. Des de París es pensava, i encara ara es pensa, que tant a Perphnyà com a Tolosa de Llenguadoc es parlaven llenguatges patuesos, malgrat les reivindicacions i protestes.

ser el cas. Com es veu, la base científica –i neutre– del terme és ben galdosa.

Encara hi ha un tercer aspecte del terme, que l'abat Grégoire coneixia molt bé: el patuès és un parlar que no té la categoria de llengua, perquè no té gramàtica. Goncourt parla del patuès de Scribe, "sense gramàtica". Però hi ha parlars sense gramàtica? Sense unes regles gramaticals, com s'entenen entre ells els que parlaven el mateix "patuès"? Clar que el que volia dir l'abat Grégoire no era la gramàtica, sinó llibres de gramàtica. Continuem amb el festival acientífic i malintencionat del terme acceptat sense discutir pels historiadors.

El fet que historiadors de prestigi mantinguin l'ús del terme bo i pensant que és científic i neutre, sense cap mena de distanciament, és "inquietant", considera el professor catalanòfil de la Universitat de Poitiers, Stéphane Nicholson, doctorat amb un estudi sobre els referents memorialistes barcelonins creats entre 1860 i 1930, *Barcelona: memòria i identitat. Monuments, commemoracions i mites* (Eumo Editorial).

"Molts historiadors –ens diu– han canviat aquests darrers anys i ja no parlen de *patois* per referir-se a les llengües minoritàries. Aquesta reedició, tal com diu que s'ha fet, m'ha sorprès. No sé si

tota la gent que treballa a Gallimard hi estarà d'acord."

Pep Vila, historiador de la literatura catalana del Rosselló, pensa que el terme està prou arrelat, sobretot en l'àmbit popular, i d'una manera especial a les terres occitanes. I ho està perquè són molts dels mateixos parlants, escriptors o publicistes occitans que es refereixen a la seva parla com a "patuès". Només cal consultar la bibliografia per Internet per veure la vigència de les expressions *patois mégevan*, *patois saintongeais*, *patois savoyard*, *patois ardennais*, *patois de l'île d'Oleron*, *patois de la vallée de la Bruche*, *patois normand*, etc.

"Hi ha –ens diu Pep Vila– una línia divisòria clara entre les terres occitanes i catalanes. A la Catalunya Nord, la gent amb una mica de cultura ja no utilitza el terme per referir-se al català i només el llegim al diari *L'Indépendent* quan volen rebentar els catalanistes. Al Rosselló el terme apareix tard, a la fi del XIX, per descriure el gènere de les catalanades i perquè arriben els mestres que intentaràn fer desaparèixer el català. Ara dubto que hi hagi professors, al Rosselló, que pensin o gosin dir que el català és un patuès."

Xavier Lamuela, professor de lingüística romana de la Universitat de Girona i exprofessor de lingüística occitana de

la Universitat de Tolosa de Llenguadoc, diu que els lingüistes, en general, ja han pres les distàncies suficients del terme, en especial l'escola de Montpeller, la més prestigiosa en el terreny de la sociolingüística. Encara és més, s'ha aprofundit els darrers anys en l'estudi social del terme i el seu ús com a instrument de minorització, subordinació i humiliació de les llengües diferents del francès.

I, a més, hi ha tradició antiga de refús del terme, prèvia a l'acció de l'abat Grégoire. L'any 1756, Boissier de Sauvages deia en el seu *Dictionnaire languedocien-français*, recorda Lamuela, que estava en contra de la definició de "patuès" feta per l'*Encyclopédie* i que no volia que s'anomenés d'aquesta manera el llenguadocià.

Certeau, Julia i Revel fan diverses referències al diccionari de Boissier de Sauvages. Cap d'aquestes no recull el refús del lingüista al terme, ni es comenta que el posés en qüestió: el terme és intocable, per raons "progressistes".

Si els historiadors jacobins mantenen vigent l'ús del terme és perquè encara és necessari, com ho era en temps de l'abat Grégoire? Cal denigrar i desqualificar el que no és francès perquè pensen que encara existeix la barbàrie?